

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

БОВСУНІВСЬКА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 330.342.146: [330.111.62:711.8] (477)

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор
Слухай Сергій Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної теорії

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Сірко Анатолій Васильович,
Вінницький інститут економіки
Тернопільського національного
економічного університету,
професор кафедри економічної теорії

кандидат економічних наук, доцент
Радченко Володимир Васильович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри економічної теорії

Захист відбудеться 20 травня 2011 р. о 14:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.13 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 03022, м. Київ, вул. Васильківська, 90-а, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, кім. 12.

Автореферат розісланий 15 квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

А. Д. Залєвська-Шишак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процес формування ринкової економіки в Україні пов'язаний із значними змінами ролі суспільного сектора, децентралізацією господарської діяльності. Разом з тим, останні двадцять років характеризуються відсутністю суттєвого прогресу у децентралізації управління суспільним сектором, передачі помітної частки повноважень від органів державної влади на рівень місцевого самоврядування.

Як наслідок, дотепер проблеми суспільного сектора розглядались переважно у контексті зміни ролі держави в ринковій економіці загалом, без виокремлення особливої ролі органів місцевого самоврядування у наданні на території адміністративно-територіальних утворень найбільш значущих, життєво необхідних для громадян суспільних та приватних благ, економічною основою надання яких постає комунальна власність.

Комунальна власність є одним із необхідних елементів сучасної економічної системи, їй належить визначальна роль в інституціалізації та функціонуванні місцевого самоврядування. Від розвитку об'єктів комунальної власності та ефективності їх використання значною мірою залежить соціально-економічний стан окремої територіальної громади. Комунальна власність є основою самостійності адміністративно-територіального утворення, інструментом задоволення потреб територіальної громади, загалом основою її розвитку. Виконання комунальною власністю властивих їй економічних і соціальних функцій має важливе значення для здійснення економічних та соціальних перетворень, яких потребує Україна.

Необхідність перегляду усталеного погляду на економічну роль комунальної власності і, відповідно, органів місцевого самоврядування, які є надзвичайно важливими інститутами демократичного суспільства, пов'язана з тим, що потенціальний вклад комунальної власності у вирішення найбільш актуальних проблем соціально-економічного розвитку України та прискорення модернізації країни реалізується далеко не повністю. Без вирішення цього питання не можуть бути створені належні умови для сталого розвитку територій, вирішені гострі соціальні проблеми, підвищений рівень підзвітності органів публічної влади за належне виконання своїх обов'язків.

Посилення ролі інституту комунальної власності у здійсненні трансформації економіки вимагає пошуку адекватного визначення її теоретичної сутності і природи, особливостей формування, з'ясування найбільш ефективних шляхів її використання в різних сферах і галузях економіки та перспектив подальшого її розвитку обумовлюють актуальність теми та структуру дисертаційної роботи.

Стан наукової розробки проблеми. Проблема власності розглядається в працях багатьох видатних представників світової економічної думки – К. Маркса, А. Мізеса, А. Алчіана, Р. Коуза, Д. Норта, А. Оноре, Г. Демсеца, О. Вільямсона.

Значний внесок у дослідження власності, її сутності та форм здійснили такі російські вчені, як Л. Абалкін, Д. Бояркін, В. Іноземцев, М. Колесов, Р. Левіта, Д. Львов, О. Черковець, Ф. Шамхалов та інші. Вагомі теоретичні здобутки щодо зазначеної проблематики представлені в роботах українських вчених-

економістів – В. Базилевича, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, П. Єщенко, Г. Задорожного, І. Лазні, В. Мандибури, А. Покритана, В. Радченка, В. Рибалкіна, А. Сірка, С. Слухая, П. Солом'янюка, А. Чухна та інших.

Комунальна власність стала самостійним об'єктом дослідження відносно недавно, хоча її окремі аспекти розглядалися ще в дореволюційній вітчизняній та зарубіжній літературі, присвяченій місцевому самоврядуванню, зокрема, у працях Л. Веліхова. Увага до проблем комунальної власності помітно зросла у зв'язку з формуванням в Україні інституту місцевого самоврядування. В дослідженні комунальної власності науковці приділяють увагу визначенню її ролі в забезпеченні самостійності і незалежності місцевих органів влади (Є. Іллюхіна, Е. Кулагін, В. Сухачевський); її значущості в регулюванні земельних відносин в місті (Л. Новаковський, А. Муховиков); виявленню та характеристиці особливостей комунальної власності як інституційного компонента місцевих фінансів (В. І. Кравченко), як фінансової основи місцевого самоврядування (В. В. Кравченко), як складової місцевого господарства (М. Баймуратов, В. Григор'єв). Важливі аспекти розвитку комунальної власності проаналізовані у працях таких дослідників як В. Алексєєв, Л. Воронін, Р. Гринюк, Т. Лебеда, В. Полуянов та інших.

Високо оцінюючи внесок вітчизняних і зарубіжних учених у розвиток теорії комунальної власності, необхідно зазначити, що все ще недостатньо розробленою залишається цілісна концепція комунальної власності. Існує відносно невелика кількість наукових робіт, присвячених дослідженню сутності комунальної власності, її природи, умов формування, джерел і перспектив розвитку, зокрема, в умовах ринкової трансформації економіки. Дослідження комунальної власності як у вітчизняних, так і зарубіжних учених носять переважно прикладний характер, коли особлива увага приділяється дослідженню її юридичних, політичних і управлінських, а не економіко-теоретичних аспектів. Недостатня економіко-теоретична розробленість вказаних проблем та їх практична значущість обумовили вибір напрямку й теми дисертації, її мету, завдання, логіку та послідовність наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри економічної теорії економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за держбюджетною темою „Розвиток внутрішнього ринку України в умовах глобалізації: закономірності та протиріччя” (шифр теми № 06БФ040-01; державний реєстраційний номер 0106U006542) та Академії муніципального управління за держбюджетними темами „Проблеми розвитку місцевого самоврядування в умовах трансформаційних процесів в Україні” (державний реєстраційний номер 0107U002101) та „Удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування” (державний реєстраційний номер 0108U008164). Особистий внесок автора полягає у дослідженні сутності та особливостей функціонування комунальної власності в умовах переходу до ринкової

економіки, розкритті її реального стану, особливостей структури й управління, визначенні основних напрямів подальшого використання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розкриття економічної сутності, особливостей та основних напрямів розвитку комунальної власності в Україні. Реалізація поставленої мети потребувала вирішення низки конкретних **завдань**:

- розкрити та узагальнити існуючі підходи до тлумачення економічного змісту власності й обґрунтувати власну позицію дисертанта щодо цієї категорії;
- дослідити економічну природу комунальної власності;
- проаналізувати досвід розвитку власності територіальних утворень в зарубіжних країнах і на його основі визначити підходи щодо вдосконалення структури та функціонування комунальної власності в Україні;
- виявити та охарактеризувати особливості розвитку комунальної власності в Україні, в тому числі її структурні особливості на сучасному етапі;
- обґрунтувати головні шляхи підвищення ефективності використання комунальної власності в Україні;
- розробити соціально-економічні показники ефективності управління комунальною власністю;

Об'єктом дослідження виступають відносини комунальної власності в системі соціально-економічних відносин суспільства.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні аспекти становлення і розвитку комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових і спеціальних методах пізнання. У першому розділі використано системний та еволюційний підходи до виявлення економічної сутності категорій „власність” та „комунальна власність” (п. 1.1, 1.2, 1.3). У цьому ж розділі застосовано діалектичний метод пізнання, метод порівняльного аналізу, методи аналізу і синтезу для дослідження сутності, природи, об'єктів і основних суб'єктів комунальної власності, визначення її співвідношення з іншими формами власності та аналіз основних суперечностей становлення і розвитку даної форми власності (п. 1.2, 1.3). Єдність логічного та історичного підходів, методи порівняльного аналізу, дедукції та узагальнення, економіко-статистичні методи використані при виявленні і характеризуванні етапів та особливостей формування і розвитку комунальної власності в країнах з розвинутою ринковою економікою та в Україні (п. 2.1, 2.2). При дослідженні структури комунальної власності на сучасному етапі розвитку економіки та впливу об'єктів комунальної власності на добробут територіальної громади були використані структурно-функціональний, методи статистичного аналізу та економіко-математичного моделювання (п. 2.3). Застосування узагальнення та формалізації уможливило формулювання основних напрямів розвитку комунальної власності (п. 3.1, 3.2).

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань функціонування комунальної власності, аналітичні і статистичні матеріали органів державної влади та місцевого самоврядування,

результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з теоретичних і практичних проблем функціонування і розвитку комунальної власності.

Наукова новизна основних положень та одержаних автором результатів дослідження, що виносяться на захист, полягає у наступному:

вперше:

– виявлено та обґрунтовано, що природа комунальної власності тісно пов'язана з виникненням інституту місцевого самоврядування, що зумовлює її спрямування на безпосереднє забезпечення життєдіяльності територіальної громади, а не на одержання прибутку. Виходячи з цього, категорія „комунальна власність” представлена як сукупність соціально-економічних відносин, що виникають між членами територіальної громади й органами місцевого самоврядування (представницькими і виконавчими), між представницькими і виконавчими органами місцевого самоврядування щодо формування і використання об'єктів комунальної власності, між окремими територіальними громадами, а також територіальними громадами і державою з приводу використання об'єктів комунальної власності та узгодження їхніх інтересів;

– доведено, що кількість та структура об'єктів комунальної власності за окремими видами економічної діяльності мають вплив на добробут територіальної громади. Розроблені автором підходи уможливають встановлення пріоритетів місцевих органів влади щодо тих сфер економічної діяльності, де кількісне зростання об'єктів комунальної власності має суттєвий позитивний вплив на добробут територіальної громади (зокрема, на такі показники як зайнятість населення та його дохід, обсяг виробництва);

удосконалено:

– наукові підходи до оцінки адекватності галузевої структури комунальної власності, на основі яких визначено: сфери і галузі, в яких необхідно і доцільно сприяти розвитку комунальної власності; класифікаційні ознаки об'єктів комунальної власності (за критеріями видового складу, режиму функціонування, функціонального призначення, ступеня прибутковості, походження, готовності до експлуатації); періодизацію формування інституту комунальної власності в Україні, в основу якої покладено способи формування комунальної власності;

– систему критеріїв і показників ефективності управління комунальною власністю, до якої запропоновано включити: економічні (зокрема, структура доходів від комунальної власності; зростання обсягів та якості продукції і послуг; впровадження проектів інноваційного розвитку; наявність та реалізація інвестиційних проектів) та соціальні (зокрема, кількість працюючих і створення додаткових робочих місць; частка об'єктів соціального призначення в структурі комунальної власності; рівень задоволеності територіальної громади комунальними послугами та інші), що дозволило здійснити порівняння результативності окремих методів управління нею та надати рекомендації щодо їх удосконалення;

набули подальший розвиток:

– обґрунтування необхідності створення інституту приватно-комунального та міжкомунального партнерства на території окремого адміністративно-територіального утворення як важливої інституційної передумови подальшого розвитку комунальної власності;

– характеристика особливостей формування комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки в Україні (відсутність державних стратегічних документів у цій сфері; закріплення за органами місцевого самоврядування переважно збиткових підприємств; основним джерелом формування комунальної власності була державна власність; паралельний перебіг декількох процесів: виділення комунальної власності, формування приватної власності за рахунок приватизації як державної, так і новоствореної комунальної власності, комуналізація соціальних об'єктів приватизованих підприємств та організацій);

– визначення суперечностей становлення й розвитку комунальної власності (спричинених особливостями взаємодії суб'єктів комунальної власності, сучасними особливостями розвитку відносин власності, тенденціями урбанізації, трансформаційними процесами в економіці України), їх зміст і шляхи ефективного вирішення в умовах переходу до ринкової економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що наукові положення та висновки, отримані дисертантом поглиблюють розуміння сутності та напрямів розвитку комунальної власності в економіці перехідного типу. Запропоновані автором рекомендації можуть бути використані при розробці законодавчих та нормативних актів у відповідній сфері, у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а отримані наукові результати – у навчальному процесі при висвітленні проблем функціонування відносин власності.

Висновки та рекомендації дисертаційної роботи знайшли практичне застосування при розробці програм соціально-економічного розвитку Дніпровського (довідка № 1–20/22-439/4 від 22.03.2010 р.) та Солом'янського (довідка № 187/29 від 01.06.2010 р.) районів м. Києва.

Отримані наукові результати та пропозиції були використані Комітетом з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики Верховної Ради України при підготовці проектів законів України „Про особливості передачі в оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності” (реєстр. № 2320), „Про порядок продажу на аукціоні об'єктів комунальної власності територіальних громад міст, селищ, сіл” (реєстр. № 6394) (довідка про впровадження № 04-13 від 20 жовтня 2010 року).

Основні положення і результати дослідження застосовуються у навчальному процесі при розробці та викладанні нормативних і спеціальних курсів „Трансформаційна економіка”, „Основи економічної теорії”, „Макроекономіка”, „Основи місцевого самоврядування”, „Управління муніципальними ресурсами”, „Муніципальна власність”, „Муніципальні землі”, „Муніципальне управління” в Академії муніципального управління м. Києва (довідка № 08-32 від 18.06.2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому здійснено теоретичний аналіз комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки та запропоновано практичні рекомендації стосовно шляхів і напрямів підвищення її соціально-економічної ролі в розвитку адміністративно-територіальних утворень. Представлені наукові результати, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та висновки, що напрацьовані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи обговорювались на засіданнях методологічного семінару кафедри управління муніципальним розвитком Академії муніципального управління м. Києва, на 15 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, а саме: Науково-практичній конференції „Особливості соціально-економічного розвитку України та регіонів” (м. Запоріжжя, 7–28 жовтня 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні” (м. Жовті Води, 10–11 листопада 2005 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасні проблеми управління” (м. Київ, 29–30 листопада 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Особливості формування місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної системи України” (м. Київ, 9 грудня 2005 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції „Образование и наука без границ-2005” (м. Прага, 19–27 грудня 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Актуальні проблеми муніципального управління” (м. Київ, 15 грудня 2006 р.); Днях науки Гуманітарного університету „ЗІДМУ” (м. Запоріжжя, 11–12 жовтня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Європейські орієнтири муніципального управління” (м. Київ, 14 березня 2008 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених „Шевченківська весна” на секції економічного факультету „Актуальні проблеми сучасного економічного розвитку України” (м. Київ, 20–23 березня 2008 р.); Днях науки-2008 в Класичному приватному університеті на Міжнародній науково-практичній конференції „Особливості соціально-економічного розвитку України і регіонів” (м. Запоріжжя, 23–24 жовтня 2008 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених „Шевченківська весна” на секції економічного факультету „Актуальні проблеми сучасної економічної теорії” (м. Київ, 23–26 березня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції „Удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування” (м. Київ, 10 квітня 2009 р.); 17 щорічній Конференції НІСПАсее „Держава та адміністрування у мінливому світі” (Будва, Чорногорія, 14–16 травня, 2009 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених „Шевченківська весна” на секції економічного факультету „Актуальні проблеми сучасної економічної теорії” (м. Київ, 22–26 березня 2010 р.);

Міжнародній науково-практичній конференції „Антикризові механізми регіонального та муніципального розвитку” (м. Київ, 9 квітня 2010 р.).

Публікації. За результатами виконаного дослідження надруковано 25 наукових праць, що відображають основний зміст дисертації, загальним обсягом 8,55 д.а., з них 9 – у наукових фахових виданнях, 1 стаття у іноземному науковому виданні (особисто автору належать 0,2 д.а.), 15 – за матеріалами конференцій (особисто автору належать 7,95 д.а.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 251 сторінку. Основний зміст дисертації викладено на 185 сторінках комп'ютерного тексту, що містять 7 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел включає 255 найменувань. Робота має 8 додатків, що розміщені на 43 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методологічну базу, розкрито наукову новизну дисертації, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі „**Теоретико-методологічні основи дослідження комунальної власності**” на основі системного та еволюційного підходів виявлено та проаналізовано існуючі підходи до тлумачення економічного змісту категорії „власність”, охарактеризовано сутність, природу, об'єкти і основні суб'єкти комунальної власності, визначено її співвідношення з іншими формами власності та аналіз основних суперечностей становлення і розвитку даної форми власності.

Сучасна економічна думка розглядає власність у межах чотирьох основних теоретичних підходів: марксистського, неоінституційного, функціонального і етико-економічного.

Проведене дослідження дозволило визначити сутність комунальної власності і виокремити її в особливу форму власності в системі економічних відносин – форму недержавної власності, що за своєю сутністю є публічною (суспільною) формою власності. Виявлено та охарактеризовано такі головні характеристики комунальної власності: 1) історично, вона постає результатом трансформації власності общини в державну і комунальну, здійснюваної в процесі розкладу общини та виникнення держави; 2) її природа зумовлена виникненням інституту місцевого самоврядування; 3) її функціонування спрямоване на безпосереднє забезпечення життєдіяльності територіальної громади, а не на одержання прибутку; 4) основним суб'єктом комунальної власності є територіальна громада. Із встановлення територіальної громади в якості основного суб'єкта комунальної власності впливає одна з найважливіших сутнісних характеристик даного виду власності – подолання відчуження громади від об'єкта власності й реалізація колективного присвоєння. Такий підхід до розуміння комунальної власності уможливорює її

визначення як системи відносин із спільного володіння, користування і розпорядження природними ресурсами, виробничою і соціальною інфраструктурою з метою забезпечення потреб територіальної громади.

Категорія „комунальна власність” представлена як сукупність соціально-економічних відносин, що виникають між членами територіальної громади й органами місцевого самоврядування (представницькими і виконавчими), між представницькими і виконавчими органами місцевого самоврядування щодо формування і використання об’єктів комунальної власності, між територіальними громадами, територіальними громадами і державою з приводу використання об’єктів комунальної власності і узгодження їхніх інтересів.

Виявлено внутрішні суперечності, притаманні комунальній власності. Характеристика окремих видів суперечностей, їх змісту та шляхів розв’язання наведена нами у таблиці.

Таблиця

Суперечності розвитку комунальної власності в Україні

Види суперечностей	Зміст суперечностей	Шляхи розв’язання суперечностей
<i>суперечність між суб’єктами комунальної власності</i>	між органами місцевого самоврядування різних рівнів	законодавче розділення сфер впливу
	між органами місцевого самоврядування як представниками інтересів територіальної громади і ними як носіями власних інтересів	самоорганізація населення
	між відносно відокремленим господарюванням комунальних підприємств і організацій та зовнішнім контролем і регулюванням цього процесу з боку органів місцевого самоврядування	дотації і пряме фінансування комунального господарства органами місцевого самоврядування
	між зацікавленістю територіальної громади в рівному і справедливому розподілі благ і потребою в гарантованому мінімальному рівні життєвдтворення	посилення адресності оплати і надання пільг
	між працівником підприємств та організацій комунального господарства як власником засобів виробництва і ним же як носієм найманої праці	участь в процесі управління
	між загальною тенденцією демократизації відносин власності та контролем і регламентацією діяльності комунального господарства з боку органів місцевого самоврядування	дотації і пряме фінансування комунального господарства
<i>спричинені сучасними тенденціями розвитку урбанізації</i>	між сукупністю різних органів місцевого самоврядування і необхідністю централізованого управління розвитком адміністративно-територіального утворення	консолідація органів місцевого самоврядування, розвиток локальних мереж життєзабезпечення
<i>спричинені трансформаційними процесами в економіці України</i>	між збитковістю, нездатністю до самовідтворення об’єктів комунальної власності і необхідністю їх існування	реформування тарифної системи
	між майновою диференціацією населення і необхідністю зберегти цілісність територіальної громади	диференціація дотацій, перерозподіл доходів на місцевому рівні
	між необхідністю об’єктів комунальної власності і нестачею коштів для фінансування їх виробництва	застосування нефіскальних методів фінансування, самозабезпечення

Джерело: Складено автором самостійно.

У другому розділі **„Комунальна власність в умовах ринкових перетворень”** досліджуються особливості формування комунальної власності в країнах з ринковою економікою і в Україні та структура комунальної власності України на сучасному етапі. За результатами аналізу нормативно-правових актів з питань розвитку інституту комунальної власності та даних статистичної звітності щодо об’єктів комунальної власності запропонована періодизація за способами формування комунальної власності в Україні. Така періодизація уможливила виокремлення чотирьох етапів у процесі формування комунальної власності: I етап (1990–1991 рр.) – створення інституційно-правових передумов становлення інституту комунальної власності; II етап (1991–1997 рр.) – формування комунальної власності на основі роздержавлення майна, яке належить державі; III етап (1997–1998 рр.) – екстенсивне розширення сфери комунальної власності в ході передачі до неї об’єктів соціальної сфери в процесі приватизації державного майна; IV етап (1998 р. – до теперішнього часу) – оптимізація структури комунальної власності.

Аналіз процесу формування комунальної власності в Україні дав можливість розкрити такі його особливості: 1) відсутність державної Програми комуналізації зумовила проведення останньої у процесі реалізації Програми приватизації, за якою потенційно прибуткові комунальні підприємства переходили до приватного сектора, а майно соціально-культурного і комунально-побутового призначення приватизованих підприємств було передано в комунальну власність; 2) масштабність процесів комуналізації; 3) закріплення за місцевими органами влади переважно збиткових підприємств; 4) в Україні основним джерелом формування комунальної власності була державна власність, на відміну від більшості європейських країн, де комунальна власність створювалася переважно шляхом комуналізації об’єктів, що належать приватному сектору; 5) паралельний перебіг декількох процесів: виділення комунальної власності, формування приватної власності за рахунок приватизації як державної, так і новоствореної комунальної власності, комуналізація соціальних об’єктів приватизованих підприємств та організацій. Одночасне проведення всіх цих процесів без належного організаційного і правового оформлення призвело до зниження ефективності реформ і виникнення парадоксальних ситуацій (наприклад, значного перевищення видаткових зобов’язань органів місцевого самоврядування над джерелами їх фінансування).

На основі застосування структурно-функціонального, статистичних методів виявлено, що особливістю структури комунальної власності в Україні на сучасному етапі є переважання в ній об’єктів житлово-комунального господарства (ЖКГ). Фінансово-економічний та технічний стан ЖКГ (дебіторсько-кредиторська заборгованість, рівень зносу основних фондів, рівень втрат тепла і води, технічний стан житлового фонду) мають стійку тенденцію до погіршення та досягли такої межі, яка потребує рішучих дій з боку місцевих органів влади та держави у напрямку проведення структурних реформ і переводу галузі на ринкові умови господарювання.

Розроблено економіко-математичну модель, що описує вплив кількості об'єктів комунальної власності за видами економічної діяльності на добробут агрегованої територіальної громади області **(1)**. Доведено, що дана модель уможлиблює визначення та встановлення пріоритетності сфер економічної діяльності, де зростання обсягу об'єктів комунальної власності позитивно впливає на добробут територіальної громади (зайнятість населення, дохід на одну особу, валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу).

$$y = -161,35x_1 - 87,01x_2 + 1,77x_3 - 92,26x_4 + 1,49x_5 + 1229,52x_6 - 18,76x_7 + 15004,46 + [AR(1) = -0,2251], \quad (1)$$

де y – валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу;

x_1 – кількість комунальних підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства;

x_2 – кількість комунальних підприємств промисловості;

x_3 – кількість комунальних підприємств у сфері постачання електроенергії, газу, води;

x_4 – кількість комунальних підприємств будівництва;

x_5 – кількість комунальних підприємств роздрібної торгівлі;

x_6 – кількість комунальних підприємств транспорту;

x_7 – кількість комунальних підприємств з операцій з нерухомістю;

AR – автокореляційна змінна.

Обґрунтовано, що на добробут територіальних громад найбільший вплив у регіонах мають комунальні підприємства транспортної галузі, тобто чим більше їх у тій чи іншій області, тим кращою є в ній економічна ситуація, тоді як підприємства комунальної власності, що займаються сільським господарством, мисливством та лісовим господарством спричинюють негативний вплив на добробут регіону, що можна пояснити їх економічною неефективністю та незначною кількістю споживачів їхнього продукту. Комунальні підприємства обробної промисловості, роздрібної торгівлі, будівництва, електро-, газо-, водопостачання не мають значного впливу на добробут населення адміністративно-територіального утворення.

У третьому розділі „**Основні напрями розвитку комунальної власності в Україні**” запропоновано основні напрями підвищення соціально-економічної ролі комунальної власності в розвитку адміністративно-територіального утворення, досліджено шляхи підвищення ефективності управління комунальною власністю і механізми удосконалення інституційного середовища комунальної власності (окремі базові напрями подальшого розвитку комунальної власності).

В умовах переходу до ринкової економіки результати використання об'єктів комунальної власності багато в чому залежать від ефективності управління нею. Ефективність управління комунальною власністю полягає в поєднанні соціальних та фінансово-економічних результатів. Причому, пріоритетними є соціальні.

Дисертантом аргументовано, що критерії ефективності управління об'єктами комунальної власності необхідно брати в основу при виборі

можливих форм використання того чи іншого об'єкта: передача в оренду, господарське відання чи оперативне управління комунальним підприємствам та установам, у користування фізичним та юридичним особам, в якості внесків до статутних капіталів підприємств різних форм власності, концесію або відчуження.

Проаналізовано доцільність, переваги і недоліки, стан і перспективи застосування різних форм залучення приватного сектору до діяльності комунальних підприємств України.

Доведено, що важливою інституційною передумовою подальшого розвитку комунальної власності є створення інституту приватно-комунального партнерства (ПКП) на території адміністративно-територіального утворення. Світовий і європейський досвід показує, що ПКП є найбільш гнучкою та ефективною формою організації виробництва локальних суспільних благ, здатною подолати „провали ринку” і досягти синергетичного ефекту від об'єднання ресурсів і можливостей партнерів. ПКП – це взаємодія, стратегічне організаційно-економічне взаємовигідне співробітництво публічної влади (органів місцевого самоврядування), бізнесу і громади на основі узгодження інтересів і спільного управління задля досягнення цілей соціально-економічного розвитку територіальної громади (благоустрій, підвищення рівня зайнятості, доходів), яке здійснюється за рахунок використання певних переваг кожного учасника шляхом прямого об'єднання ресурсів або передачі прав власності на основі взаємних консультацій і узгодження інтересів.

У дисертації охарактеризовано соціально-економічні переваги реалізації схем приватно-комунального партнерства у житлово-комунальному господарстві для приватного сектора, територіальної громади та органів місцевого самоврядування.

Обґрунтовано, що перспективним напрямом розвитку комунальної власності є міжкомунальне партнерство, тобто міжкомунальне об'єднання фінансових, матеріальних та інших ресурсів для вирішення питань місцевого значення.

Автором встановлено, що формування спільної комунальної власності на базі реалізації потенціалів кожної з територій має створити синергетичний ефект, пов'язаний з концентрацією потенціалу комунальної власності територій, організаційних і фінансових ресурсів на виконання місцевих завдань, раціоналізацією і підвищенням ефективності використання об'єктів комунальної власності. Корпоративна комунальна власність, таким чином, стає однією з ефективних форм антикризового управління комунальною власністю територіальних громад, підвищення ефективності комунальної власності загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо визначення особливостей розвитку комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі принципові положення, висновки та пропозиції, які мають теоретичну та практичну спрямованість:

1. Визначено та обґрунтовано, що комунальна власність – це сукупність соціально-економічних відносин між членами територіальної громади щодо спільного володіння, користування, розпорядження і присвоєння ресурсів і результатів суспільного виробництва у вигляді локальних суспільних благ для забезпечення постійного відтворення системи життєзабезпечення на певній території; комунальна власність відображає об'єктивні за своїм змістом соціально-економічні відносини. Природа комунальної власності тісно пов'язана з виникненням інституту місцевого самоврядування; комунальна власність є основою незалежності і самостійності існування певного адміністративно-територіального утворення як єдиного цілого та інструментом соціального захисту членів територіальної громади. Комунальна власність – самостійна форма власності, а не різновид державної; вона є необхідним елементом територіальної економічної системи. Інститут комунальної власності виникає як реакція на необхідність виробництва локальних суспільних благ, які приватний сектор не здатен або не зацікавлений створювати.

2. В політико-економічному тлумаченні комунальної власності за її суб'єктами виокремлено взаємовідносні сторони. Це члени територіальної громади, з одного боку, та багаторівневий суб'єкт, що здійснює володіння й розпорядження комунальною власністю (органи представницької влади), управління її використанням (органи виконавчої влади) і безпосереднє користування в процесі виробництва благ (трудові колективи комунальних підприємств і установ), з іншого. При визначенні особи суб'єкта комунальної власності необхідно розглядати населення й представницькі органи місцевої влади як єдине, нерозривне ціле, як соціально-політичну систему, що відповідає сучасному рівню економічного розвитку й дозволяє щонайкраще реалізувати функції власника відносно комунального майна, забезпечуючи врахування інтересів населення, та мінімізувати витрати на здійснення контролю над власністю.

3. Встановлено, що об'єкти комунальної власності призначені здебільшого для виробництва суспільних благ. Ці блага потребують особливого присвоєння, що виражається в спільному їх споживанні всіма членами територіальної громади. Результатом цього постає формування особливої форми власності на об'єкти, що забезпечують виробництво суспільних благ (насамперед, послуг, необхідність яких виникає зі спільного проживання людей на даній території), заснованої на опосередкованому відповідними органами місцевого самоврядування спільному присвоєнню значущих для жителів даної території благ – комунальної власності.

4. Виявлено внутрішні суперечності, притаманні комунальній власності: 1) між безпосереднім та опосередкованим привласненням економічних благ територіальною громадою; 2) між формальною рівністю місцевого населення стосовно засобів виробництва й фактичною нерівністю в розподілі й споживанні економічних благ; 3) між інститутами місцевої влади – представницької й виконавчої; 4) між інтересами працівників комунального підприємства як власників засобів виробництва внаслідок їхнього проживання

на території даного адміністративно-територіального утворення, з одного боку, і як найманих працівників, з іншого боку; 5) між органами місцевого самоврядування як виразниками інтересів усього комунального утворення й ними, як виразниками власних владних інтересів; 6) між зацікавленістю населення в рівному й справедливому розподілі суспільних благ і його ж потребою в гарантованому мінімальному рівні відтворення життєдіяльності; 7) між інтересами економічно відносно відособленого комунального підприємства й інтересами органів місцевого самоврядування як зовнішнього контролера й регулятора виробничого процесу. Проаналізовано їх зміст і шляхи ефективного розв'язання в умовах переходу до ринкової економіки.

5. Аналіз зарубіжного досвіду функціонування інститутів місцевого самоврядування і комунальної власності дав можливість розкрити особливості їх розвитку. У країнах Західної Європи при достатньо розвинутому приватному секторі і зростанні багатства населення здійснюється переосмислення ролі органів місцевого самоврядування. Місцева влада позиціонує себе не стільки як орган, що надає послуги, скільки організацією, яка сприяє наданню послуг територіальній громаді іншими організаціями (приватними чи суспільними). Таким чином, місцеві органи влади постають інтеграторами послуг, а не їх постачальниками і координаторами. Внаслідок перерозподілу прав власності відповідно до уподобань учасників господарського процесу у певному виді діяльності підвищується загальна ефективність функціонування економіки. Серед можливих обмінів правочинами між муніципалітетом і іншими економічними агентами доцільно виділити: договір на будівництво, договір на обслуговування, договір на управління, договір оренди, договір концесії.

6. Обґрунтовано правомірність виділення чотирьох етапів формування комунальної власності в Україні: I етап (1990–1991 рр.) – створення інституційно-правових передумов становлення інституту комунальної власності; II етап (1991–1997 рр.) – формування комунальної власності на основі роздержавлення майна, яке належить державі; III етап (1997–1998 рр.) – екстенсивне розширення сфери комунальної власності в ході передачі до неї об'єктів соціальної сфери в процесі приватизації державного майна; IV етап (1998 р. – до теперішнього часу) – оптимізація структури комунальної власності.

7. На основі економіко-математичної моделі виявлено вплив кількості об'єктів комунальної власності за видами економічної діяльності на добробут територіальної громади. Доведено, що дана модель дає можливість визначення пріоритетних сфер економічної діяльності, де зростання обсягу об'єктів комунальної власності позитивно впливає на добробут територіальної громади. Визначено перелік об'єктів, перебування яких у комунальній власності є доцільним: 1) комунальні підприємства, що забезпечують виконання важливих для територіальних громад функцій і в яких присутність приватного капіталу є небажаною через можливість зміни профілю діяльності, яка є суспільно необхідною (заклади дитячого виховання, освіти, науки, культури та мистецтва, медичного та санаторно-курортного забезпечення, місцеві ринки); 2) господарські товариства з контрольним пакетом акцій (часток, паїв) у

комунальній власності (підприємства, аварії на яких можуть мати характер екологічної катастрофи; підприємства-монополісти на регіональному ринку, що виробляють важливу для регіону продукцію; підприємства, що працюють у секторах економіки з високим рівнем монополізації; підприємства, що стабільно приносять значні прибутки; інфраструктурні об'єкти – шляхи, вулиці та їхнє освітлення, мости, вокзали, аеропорти, тощо).

8. Обґрунтовано, що в умовах переходу до ринкової економіки результати використання об'єктів комунальної власності багато в чому залежать від якості управління цією власністю. Під управлінням комунальною власністю запропоновано розуміти цілеспрямовану діяльність суб'єктів, зайнятих в органах місцевого самоврядування, із підтримки таких економічних відносин з приводу володіння, користування й розпорядження об'єктами цієї власності, які забезпечують бажані зміни в стані сфер життєдіяльності адміністративно-територіального утворення. На основі проведених досліджень запропоновано критерії й систему показників ефективності управління комунальною власністю.

9. Запропоновано конкретні напрями розвитку комунальної власності в Україні на основі узагальнення досвіду зарубіжних країн: розвиток ділової активності на основі розміщення комунального замовлення; створення ефективної системи стратегічного планування основних економічних і соціальних параметрів розвитку адміністративно-територіального утворення; підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва; створення позиково-інвестиційної системи міст; створення реальних механізмів доступу населення до реалізації комунальної власності з метою подолання відчуження місцевого населення від даного виду власності; міжкомунальне об'єднання фінансових, матеріальних та інших ресурсів для вирішення питань місцевого значення; розвиток інституту партнерства органів місцевого самоврядування з іншими учасниками суспільного розвитку – органами державної влади, бізнесом, територіальною громадою.

10. Доведено, що розвиток приватно-комунального та міжкомунального партнерства є одним із найпріоритетніших напрямів розвитку комунальної власності. Аргументовано, що створення комунальних господарських об'єднань на основі формування спільної часткової комунальної власності територіальних громад повинні базуватися на принципах ресурсозбереження, консолідації зусиль, комплексності, пріоритетності соціального розвитку місцевості. Це забезпечить: підвищення ефективності управління та використання об'єктів комунальної власності; сприятиме прискоренню ринкових реформ у комунальному секторі, здешевленню вартості комунальних послуг, раціоналізації видатків державного бюджету та оптимізації видатків місцевих бюджетів.

11. З метою подолання серйозних недоліків чинного нормативно-правового регулювання сфери комунальної власності обґрунтовано пропозиції: внести зміни щодо підвищення правового статусу статуту територіальної громади як важливого локального нормативно-правового акту, який визначає статус територіальної громади як суб'єкта відносин комунальної власності, коло об'єктів комунальної власності, які повинні знаходитись виключно у власності

територіальної громади, реєстрацію об'єктів комунальної власності в реєстрі об'єктів нерухомості тощо; прийняти Закони України „Про комунальну власність”, „Про комунальні підприємства”, „Про правовий режим майна комунальної власності”, „Про комунальні цінні папери”, „Про територіальні громади”, „Про адміністративно-територіальний устрій” та інші; законодавчо визначити виключні повноваження територіальної громади як суб'єкта комунальної власності; зробити перерозподіл повноважень між місцевим самоврядуванням та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування різного територіального рівня на засадах децентралізації державного управління та субсидіарності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Бовсунівська І. В. Зарубіжний досвід розвитку бюджетно-податкових систем органів місцевого самоврядування / І. В. Бовсунівська // Теорії мікро-макроекономіки. – 2004. – № 16. – С. 108–113. (0,3 д.а.)
2. Бовсунівська І. В. Становлення інституту комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Теорії мікро-макроекономіки. – 2005. – № 20. – С. 135–144. (0,5 д.а.)
3. Бовсунівська І. В. Критерії і показники ефективності управління комунальною власністю / І. В. Бовсунівська // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2008. – № 4. – С. 168–174. (0,6 д.а.)
4. Бовсунівська І. В. Особливості розвитку комунальної власності в умовах ринкової економіки України / І. В. Бовсунівська // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2008. – № 7. – С. 197–208. (0,7 д.а.)
5. Бовсунівська І. В. Досвід зарубіжних країн у розвитку власності територіальних колективів. / І. В. Бовсунівська // Теорії мікро-макроекономіки. – 2009. – № 33. – С. 131–141. (0,7 д.а.)
6. Бовсунівська І. В. Роль приватно-комунального партнерства у розвитку комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2009. – № 3 (16) – С. 196–203. (0,5 д.а.)
7. Бовсунівська І. В. Структура комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 2 (105). – С. 6–12. (0,8 д.а.)
8. Бовсунівська І. В. Удосконалення нормативно-правового середовища розвитку комунальної власності в Україні / І. В. Бовсунівська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 3 (106). – С. 125–132. (0,9 д.а.)
9. Бовсунівська І. В. Соціально-економічна природа комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2010. – № 119 – С. 37– 43. (0,9 д.а.)

За матеріалами конференцій:

10. Бовсунівська І. В. Підвищення ефективності муніципальної власності / І. В. Бовсунівська // Особливості соціально-економічного розвитку України та регіонів : матеріали наук.-практ. конф., 27–28 жовт. 2005 р. / Запорізький

інститут державного та муніципального управління. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2005. – С. 94–95. (0,1 д.а.)

11. Бовсунівська І. В. Розвиток підприємництва – головний фактор підвищення ефективності функціонування комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Сучасний стан та проблеми розвитку підприємництва в регіоні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Жовті Води, 10–11 листоп. 2005 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005 р. – Т. 2. – С. 8–10. (0,1 д.а.)

12. Бовсунівська І. В. Принципи та напрями управління комунальною власністю / І. В. Бовсунівська // Сучасні проблеми управління : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 листоп. 2005 р. / Київський політехнічний інститут. – К. : Політехніка, 2005. – С. 279–280. (0,1 д.а.)

13. Бовсунівська І. В. Підвищення ефективності управління комунальною власністю у завданнях наповнення місцевих бюджетів / І. В. Бовсунівська // Особливості формування місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної системи України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 9 груд. 2005 р. / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2005. – Теорії мікро-макроекономіки. – 2006. – № 22. – С. 62–64. (0,1 д.а.)

14. Бовсунівська І. В. Критерій ефективності роботи комунальних підприємств / І. В. Бовсунівська // Образование и наука без границ-2005 : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., (Pezemysl-Praha, 19–27 груд. 2005 р.) : Nauka i studia – Publishing House Education and Science S.R.O. – 2005. – Т. II : Економічні науки. – С. 19–21. (0,1 д.а.)

15. Бовсунівська І. В. Особливості управління комунальною власністю / І. В. Бовсунівська // Актуальні проблеми муніципального управління : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2006 р. / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2007. – С. 248–250. (0,1 д.а.)

16. Бовсунівська І. В. Особливості формування комунальної власності в Україні / І. В. Бовсунівська // Дні науки Гуманітарного університету „ЗІДМУ”, 11–12 жовт. 2007 р. : тези доп. / Запорізький інститут державного та муніципального управління. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2007. – Т. 1. – С. 336–338. (0,1 д.а.)

17. Бовсунівська І. В. Особливості управління комунальною власністю в умовах транзитивної економіки / І. В. Бовсунівська // Європейські орієнтири муніципального управління : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 14 берез. 2008 р. / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2008. – С. 96–97. (0,1 д.а.)

18. Бовсунівська І. В. Комунальна власність в Україні: самостійна форма власності чи різновид державної? / І. В. Бовсунівська // Актуальні проблеми сучасного економічного розвитку України : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених „Шевченківська весна”. – Секція економічного факультету, 20–23 берез. 2008 р. / КНУ імені Т. Шевченка. – К. : КНУ, 2008. – Ч. 3, т. 1. – С. 13–14. (0,1 д.а.)

19. Бовсунівська І. В. Основні напрями підвищення соціально-економічної ролі комунальної власності / І. В. Бовсунівська // Особливості соціально-

економічного розвитку України і регіонів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 жовт. 2008 р. / Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – С. 267–268. (0,1 д.а.)

20. Бовсунівська І. В. Розвиток публічно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві / І. В. Бовсунівська // Актуальні проблеми сучасної економічної теорії : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених „Шевченківська весна”. – Секція економічного факультету, 23–26 берез. 2009 р. / КНУ імені Т. Шевченка. – К. : КНУ, 2009. – С. 18–20. (0,2 д.а.)

21. Бовсунівська І. В. Удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку комунальної власності в Україні / І. В. Бовсунівська // Удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, 10 квіт. 2009 р. / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2009. – С. 155–157. (0,1 д.а.)

22. Slukhai S. Do municipal assets need more effective management? (Case of Ukraine) / S. Slukhai, I. Bovsunivska, N. Sokrovolska // Proceedings from the 17th NISPAcee Annual Conference (Budva, Montenegro, May 14-16, 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nispa.sk/_portal/conf_paper_detail.php?cid=17&p=1413&pid2532 (0,5 д.а., авторський матеріал 0,2 д.а., особистий внесок: проаналізовано особливості структури комунальної власності в Україні).

23. Бовсунівська І. В. Комунальна власність в системі економічних відносин / І. В. Бовсунівська // Актуальні проблеми сучасної економічної теорії : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених „Шевченківська весна”. – Секція економічного факультету, 22–26 берез. 2010 р. / КНУ імені Т. Шевченка. – К. : КНУ, 2010. – С. 17–20. (0,2 д.а.)

24. Бовсунівська І. В. Перспективи розвитку спільної комунальної власності в умовах економічної кризи в Україні / І. В. Бовсунівська // Антикризисні механізми регіонального та муніципального розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9 квіт. 2010 р. / Академія муніципального управління. – К. : АМУ, 2010. – С. 160–162. (0,1 д.а.)

Статті у зарубіжних наукових виданнях:

25. Slukhai S. Municipal Asset Management in Ukraine / S. Slukhai, I. Bovsunivska, N. Sokrovolska // Municipal Asset Management in Transition Countries: Selected Case Studies / ed. by L. Sedmihradská. – Bratislava : NISPAcee, 2010. – Рр. 121–139 (0,5 д.а., авторський матеріал 0,2 д.а., особистий внесок: проаналізовано особливості та етапи формування комунальної власності в Україні).

АНОТАЦІЯ

Бовсунівська І. В. Особливості розвитку комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних і практичних питань розвитку комунальної власності в умовах переходу до ринкової економіки. Узагальнено існуючі теоретичні підходи до тлумачення поняття „власність”. Досліджено сутність, природу, об’єкти та суб’єкти комунальної власності і проаналізовано її співвідношення з іншими формами власності. Проаналізовано досвід розвитку власності територіальних утворень в зарубіжних країнах і враховуючи цей досвід визначено підходи щодо вдосконалення використання комунальної власності в Україні.

Виокремлено етапи становлення інституту комунальної власності в Україні. Визначено та охарактеризовано особливості формування комунальної власності в Україні, в тому числі її структурні особливості на сучасному етапі. Розроблено соціально-економічні критерії визначення показників ефективності управління комунальною власністю. Обґрунтовано основні напрями підвищення ефективності використання комунальної власності в Україні.

Ключові слова: власність, комунальна власність, місцеве самоврядування, комуналізація, територіальна громада, органи місцевого самоврядування, управління, приватно-комунальне партнерство, спільна сумісна та спільна часткова комунальна власність.

АННОТАЦИЯ

Бовсуновская И. В. Особенности развития коммунальной собственности в условиях перехода к рыночной экономике. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических вопросов развития коммунальной собственности в условиях перехода к рыночной экономике. Исследованы генезис и эволюция теоретических взглядов относительно проблемы собственности, ее сущности, роли и тенденций развития в условиях рыночной трансформации экономики.

Проведенное исследование позволило определить сущность коммунальной собственности и выделить ее в особую форму собственности в системе экономических отношений: это негосударственная форма собственности, поскольку относительная обособленность местного самоуправления как формы народовластия порождает необходимость соответствующих экономических отношений как экономической основы этой формы власти; это система отношений по совместному владению, использованию, распоряжению природными ресурсами, производственной и социальной инфраструктурой с целью обеспечения потребностей территориальной громады; основным субъектом коммунальной собственности является территориальное сообщество.

На основе разных толкований, учитывая методологические подходы предложено определение коммунальной собственности как совокупности социально-экономических отношений, которые возникают между членами территориальной громады и органами местного самоуправления

(представительными и исполнительными), между представительными и исполнительными органами местного самоуправления, относительно формирования и использования объектов коммунальной собственности, между территориальными громадами, между территориальными громадами и государством по поводу использования объектов коммунальной собственности и согласования их интересов.

В диссертационной работе определены внутренние противоречия становления и развития коммунальной собственности, их содержание и пути их эффективного решения в условиях перехода к рыночной экономике.

Диссертантом доказано, что позитивное влияние на благосостояние территориальной громады могут оказывать как увеличение количества объектов коммунальной собственности, так и их структура (по видам экономической деятельности). Применение разработанной автором экономико-математической модели делает возможным определение приоритетов местных органов власти относительно тех сфер экономической деятельности, где количественный рост объектов коммунальной собственности имеет существенное позитивное влияние на благосостояние территориальной громады (в частности на такие показатели как занятость населения, его доход, объем производства отдельной территории).

Предложена периодизация формирования коммунальной собственности в Украине, основу которой составляют способы ее формирования. В результате исследования выявлены особенности и закономерности развития коммунальной собственности в условиях перехода к рыночной экономике.

Предложены рекомендации относительно усовершенствования механизмов управления объектами коммунальной собственности в трансформационной экономике, разработаны социально-экономические показатели эффективности управления данной формой собственности. В работе проанализировано целесообразность, преимущества и недостатки, состояние и перспективы применения разных форм привлечения частного сектора к деятельности коммунальных предприятий в Украине.

Автором аргументировано, что использование современных принципов эффективного менеджмента и современных управленческих методик и технологий (система сбалансированных показателей, ориентация на результат) повысит эффективность управления коммунальной собственностью.

В диссертационной работе обосновано необходимость создания института частно-коммунального и межкоммунального партнерства на территории административно-территориального образования как важного институционального условия развития коммунальной собственности. Аргументировано, что межкоммунальное партнерство должно базироваться на принципах независимости, добровольности, целесообразности. Это обеспечит: повышение эффективности управления и использования объектов коммунальной собственности; снижение стоимости коммунальных услуг; рационализацию расходов государственного бюджета и оптимизацию расходов местного бюджета. Дана характеристика социально-экономических преимуществ от реализации схем частно-коммунального

партнерства в сфере жилищно-коммунального хозяйства для частного сектора, территориальной громады и органов местного самоуправления.

Разработаны предложения по внесению изменений в законодательство Украины с целью усовершенствования нормативно-правового обеспечения функционирования коммунальной собственности.

Ключевые слова: собственность, коммунальная собственность, местное самоуправление, коммунализация, территориальная громада, органы местного самоуправления, управление, частно-коммунальное партнерство, корпоративная коммунальная собственность.

ANNOTATION

Bovsunivska I. V. The specific features of communal property development under the transition to the market economy. – Manuscript.

The dissertation is being presented to nominate the author to be awarded the scientific degree of the “candidate of science” in Economics in speciality 08.00.01 – Economic theory and history of economic thought. – Kyiv National Taras Shevchenko University. – Kyiv, 2011.

The dissertation is devoted to the investigation of the theoretical and practical issues of the communal property development in the conditions of the transition to the market economy. The author explores the existing theoretical approaches to the explanation of the notion „property”. She defines the social and economic nature of the communal property, analyzes its correlation with the other patterns of ownership, reveals and provides its chief subjects and objects. Having researched the experience of the development of the communal property in some foreign countries the author defines the basic directions of the improvement of use of the given pattern of ownership in Ukraine.

The stages of the formation of the communal property in Ukraine are separated. The work examines and points out the particularities of the formation of the property of the territorial community in Ukraine and the structure of the communal property at the present stage. The basic directions of the increase of effectiveness of the administration of the communal property in Ukraine are elaborated. The author develops the social and economic indexes of the management efficiency of the communal property and works out the references for the further improvement of the efficiency of this kind of property in Ukraine.

Key words: property, communal property, local self-government, communalisation, community, self-government institutions, management, private-communal partnership, corporative communal property.

Підписано до друку 08.04.2011 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 21.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77